

YUNUS EMRE ÇAĞINDA ANADOLU'NUN SİYASAL VE SOSYAL DURUMU¹

THE POLITICAL AND SOCIAL SITUATION OF ANATOLIA IN YUNUS EMRE'S TIME

Üçler BULDUK

Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü, Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, bulduk@ankara.edu.tr

Makale Bilgisi

Makale türü: Araştırma makalesi
Gönderildiği tarih: 29 Kasım 2021
Kabul edildiği tarih: 11 Aralık 2021
Yayınlanma tarihi: 28 Aralık 2021

Article Info

Type of article: Research article
Date submitted: 29 November 2021
Date accepted: 11 December 2021
Date published: 28 December 2021

Anahtar sözcükler

Yunus Emre; Mutasavvıflar; Babailer; Türkiye Selçukluları; İlhanlılar

Keywords

Yunus Emre; Mystics; Babaes; Turkish Seljuks; Ilhanids

Öz

Yunus Emre, hakkında çok fazla bilgi sahibi olmadığımız, ancak Anadolu Türklüğünün dilinde ve gönlünde şiirleriyle yer etmiş büyük bir ozan ve mutasavvıftır. Onun menkıbevi hayatına bakarsak Hacı Bektaş-ı Veli, Mevlana Celaleddin-i Rumi, Saru Saltuk gibi ünlü şahsiyetleriyle aynı zamanda yaşamıştır. Sivrihisar'da, Karaman'da, Konya'da, Bolu'da ve Anadolu'nun diğer yerlerinde onun mezarının olduğu söylenir. Bu durum aslında onun bütün Türkiye'nin ortak mirası olduğunun en güzel örneğidir. Tarihi bir şahsiyet olarak ise Yunus Emre'nin 13. yüzyılın ortaları ile 14.yüzyılın ilk çeyreğinde yaşadığı ileri sürülmektedir. Yunus Emre'nin doğduğu yıllarda Anadolu Selçukluları Babai isyanları ile oldukça yıpranmış durumdadır. Köseadağ Savaşı'ndan sonra ise Moğollar Anadolu'yu işgal etmişlerdir. İşte böyle buhranlı bir ortamda Yunus Emre gezgin bir derviş olarak Anadolu'yu dolaşmış ve Türkçe şiirleri ile gönüllerine girdiği halkın moral ve inançlarına hitap etmiştir. Makalemizde Yunus Emre dönemindeki Anadolu'nun siyasi ve sosyal hayatı ele alınacaktır.

Abstract

Yunus Emre is a great poet and mystic who has a place in the heart and language of Anatolian Turks with his poems in spite of the fact that we don't know much about him. If we look at his legendary life, we see that he lived at the same time with famous personalities such as Hacı Bektaş-ı Veli, Mevlana Celaleddin-i Rumi, and Saru Saltuk. It is said that his grave is in Sivrihisar, Karaman, Konya, Bolu, and other places in Anatolia. This situation is actually the best example of how he became the common heritage of Turkey. As a historical figure, it is claimed that Yunus Emre lived in the middle of the 13th century and the first quarter of the 14th century. In the years Yunus Emre was born, the Anatolian Seljuks were quite worn out by the Babai revolts. After the Battle of Kosedag, the Mongols occupied Anatolia. In such a depressing period, Yunus Emre traveled around Anatolia as a wise traveler, a dervish, and he held a special place in the heart of people by addressing their morals and beliefs by his poems in Turkish. In our article, the political and social life of Anatolia in the period that Yunus Emre lived will be discussed.

Giriş

Yunus Emre'nin, menkıbevi hayatına dair yazılanlar dışında, tam olarak hangi zaman aralığında yaşadığı hususunda merhum Adnan Erzi'nin yayımlamış olduğu bir makalede verdiği bilgiler oldukça önemlidir. A.Erzi, Bayezid Kütüphanesi'ndeki eski bir mecmuada zikredilen kronoloji cetvelinde "Vefat-ı Yunus Emre, sene 720, müddet-i ömr 72" kaydının düşüldüğünü not eder. Bu kayda göre Yunus Emre h. 648/m. 1250 tarihinde doğmuş ve h.720/m. 1320 tarihinde ölmüştür (Erzi, 1950, s. 86).

¹ 14 Ekim 2021 tarihinde Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde gerçekleştirilen "Ankara Üniversitesi'nin Kuruluşunun 75. Yıl Dönümünde Dünya İnsanlığı İçin Ortak Bir Değer: Yunus Emre ve Bir Medeniyet Dili: Türkçe" adlı Panel'de sunulan konuşma metninin makale formatına dönüştürülmüş biçimidir.

Ancak Abdalbaki Gölpınarlı, “müddet-i ömr 82” şeklinde yazılmış olan rakamın A.Erzi'nin makalesinde her nasılsa 72 olarak çıktığını belirtir (Gölpınarlı,1961, s. 72). Aynı kronolojiyi zikreden Ş. Tekindağ da Yunus Emre'nin 1238-1320 yılları arasında yaşamış olduğunu kabul etmenin şimdilik en doğru hareket olacağını yazar (Tekindağ,1966, s.61). Yunus Emre'nin yaşamış olduğu döneme ait önceki tartışmaları da bir ölçüde sona erdiren bu kronoloji cetvelinin ortaya çıkmasıyla, Yunus Emre'ye ait olan Risaletü'n- Nushiyye'deki bir tarihlendirmenin de onun ne doğumuyla ne de Taptuk Emre'ye mürid olmasıyla ilgili olamayacağı kesinlik kazanmış olur. Risaletü'n- Nushiyye'de Yunus şöyle seslenir:

Söze tarih yidiyüz yidiydi

Yunus canı bu yolda fidiydi

Çırak yandı delil doğru bulandı

Ev aydın oldu vü oğrı yolandı

Bu şiirde açıkça görülmektedir ki bir tarih düşülmüştür. Buna göre, Hicri 707 tarihi miladi 1307-8 yılına isabet etmektedir ve bu tarih şiirin muhtevasına bakıldığında ve klasik edebiyatta gelenek olduğu üzere kitabın sonunda verilen eserin yazılış tarihidir. Yunus'un risalesini yazdığı tarihi işaret etmektedir (Gölpınarlı, 1961,s.17-18). Ancak tarihen daha eski olduğu iddia edilen Karaman nüshasındaki “ki tarih dahi yidi yüzde yidi” ifadesinden hareketle risalenin h.700 yani miladi 1300 yılında yazıldığı da ileri sürülür (Tekindağ,1966, s.74; Öztelli, 1997, s. 63). Yunus Emre'nin doğduğu veya eserini yazdığı yıllara ait küçük nüansları bir tarafa bırakacak olursak görülür ki onun yaşadığı çağ, Selçuklu Türkiyesinin inkıtaya uğradığı buhran dönemi olarak dikkati çekmektedir.

13. yüzyıl Anadolu'su ve Yunus Emre

1239 yılında Baba İshak, Adıyaman civarında bozkırın asi çocuğu Türkmenleri etrafında toplayarak büyük bir isyan ateşi yakmıştı ve bu kalkışmada Türkmenlerin dini temayülleri de devreye girmişti. İşte tam bu dönemde Yunus Emre'nin doğduğu söylenir. Yunus Emre'nin doğduğu yıllarda ortaya çıkan Babailerin esas lideri Baba Resul olarak da bilinen Baba İlyas-ı Horasani'dir. Anadolu'ya gelen Baba İlyas, etrafında pek çok mürid toplamış ve onlara baba unvanı verildiği için Babailer adıyla anılmaya başlamışlardı. Baba İlyas, devlet otoritesinin sarsılması ve üzerindeki baskıların artması nedeniyle Güneydoğu Anadolu'daki Türkmenlerin artan rahatsızlığını yönlendirmek için müridi Baba Resul'u bölgeye yollar. Üzerine gönderilen orduları yenen isyancı Türkmenler, Adıyaman ve Maraş'tan sonra

Amasya, Tokat ve Sivas'a kadar isyanı yaydılar. Babai harekâtı karşısında çaresiz kalan sultan Gıyaseddin, Konya'dan kaçarak Kubadabad'a sığınmıştı. Amasya seraskeri Hacı Armağanşah, Amasya'da Baba İlyas'ı yakalatıp idam ettirdiği halde Türkmenler onların ölmediğine inanıyorlar ve isyanı sürdürüyorlardı. Nihayet Kırşehir dolaylarında Malya ovasında özellikle paralı Frenk askerleri kullanılarak Babai Türkmenleri büyük bir katliama uğratıldı. Baba İshak savaş meydanında öldü. (1240). Kaçıp dağılan Türkmenlerin peşine düşülerek büyük bir Babai avı başlatıldı (Ocak, 1980, s. 83-146).

Babai tarikatı, özellikle Suriye'nin kuzeyinde güçlü bir şekilde varlığını devam ettiren Batınilikle irtibatlandırılır. Hatta Babai hareketinin, Kızılbaşlık ve Bektaşilik teşekküllerinin nüvesini oluşturduğu, Anadolu'daki rafizi ve mu'tezile hareketlerinin Batınilik ve dolayısıyla Babailik ile başladığı iddia edilir (Köprülü, 1966, s. 176-178). Yunus Emre de aynı şekilde bu tanımlamalar içerisinde kategorize edilir. Şiirlerinden ve menkıbevi hayatından hareketle onun Bektaşi veya Mevlevi olduğu da söylenir. Aslında Yunus Emre'nin yaşadığı çağda adı geçen tarikatların henüz teşekkül etmedikleri bilinen bir gerçektir. Bu tarikatlar en erken 15.asrın ikinci yarısından sonra kurulmuşlardır. Sarı Saltuk, Yunus Emre, Mevlana Celaleddin, Hacı Bektaş gibi şahsiyetler aynı asırda yaşamakta ve birbirlerini tanımış oldukları mümkün olmakla beraber henüz ne şöhretleri ne de kurdukları tarikatlar birbirinden ayrı özellikler taşıyorlardı (Dede, 1990, s.44). Özellikle tasavvuf ehlinin Anadolu'ya geldiği süreci dönemin siyasi ve sosyal olaylarıyla beraber düşündüğümüzde Yunus Emre'nin nasıl bir ortamda doğduğunu ve hangi gelenekten beslendiğini daha iyi anlayabiliriz.

12. yüzyılın ortalarından itibaren Büyük Selçuklu Devleti, Karahıtaylardan aldığı darbe ile sarsılmış ve Oğuz isyanları ile yıkılmıştı. Büyük Selçukluların halefi durumundaki Harzemşahlar da Karahıtaylar ile amansız bir mücadeleye giriştiler. 1220'den itibaren ise Harezmi ve Maveraünnehir Cengiz Moğollarının istilasına uğradı. İşte yaklaşık yarım asır süren bu mücadele sürecinde Türkistan'ın Türk şeyhleri, pirleri Ahmet Yesevi'nin Türkçe "hikmet"lerini bu çevrede yaymaktaydılar. Yesevi'nin gittikçe çoğalan ve çeşitli Türk boyları arasında çalışan müridleri yeni kazanılan kütleri olgunlaştırmakta idiler. Ancak Moğol istilası buna bir set çekti. Pek çok âlim, şair, fakih ve sufi, Hindistan'a, Suriye'ye ve Anadolu'ya kaçmak zorunda kaldı (Kafesoğlu, 1984, s. 291-292). Anadolu Selçuklu Devleti'nin gittikçe güçlenmesi ve bir cazibe merkezi haline gelmesi nedeniyle Türkistan, İran ve Harezmi'den birçok âlim ve mutasavvıf buraya göç etmişlerdi. Bunların arasında

Ahmet Yesevi müridleri de bulunmaktaydı (Köprülü, 1966, s.181). Şehirli ve yüksek zümrelere hitab eden çoğu vahdet-i vücud mektebinden mutasavvıflar Anadolu'da çevre oluşturdular. Bahaeddin Veled, Muhyiddin Arabi ve evlatlığı Sadrettin Konevi, Tirmizi, Evhadüddin Kirmani gibi şahsiyetler ile Sühreverdilik ve Kübrevilik; nihayet Mevlana Celaleddin-i Rumi ile ileride şekillenecek olan Mevlevilik, eski İran hikmetinin damgasını taşıyorlardı. Bozkır ve göçer çevreyi temsil eden eskinin ozan-kamlarına benzeyen baba, ata ve dede sıfatlı şahsiyetler, dervişler ise sade bir İslam anlayışını yayıyor ve adeta bir tür halk tasavvufu oluşturuyorlardı. Bu kişiler daha ziyade "Horasan Erenleri" olarak anılmaktaydılar (Ocak,1980, s.40-42). Hacı Bektaş-ı Veli, Saru Saltuk, Barak Baba vs. bu geleneği temsil etmekteydiler. Ahmet Yesevi'ye bağlı, Mansur Ata, Hakim Ata, Seyyid Ata ve Zengi Ata gibi Türkistan'ın Türk "ata"ları, Anadolu'da "baba" ve "dede" olarak geleneği devam ettirmişlerdir.

Evliya Çelebi, Ahmet Yesevi'nin Anadolu'da pek çok müridi olduğunu kaydeder. Avşar Baba, Pir Dede, Baba Sultan, Geyikli Baba, Abdal Musa, Horos Dede, Gajgaj Dede bunlardan bazılarıdır. Hoca Ahmet Yesevi'nin Anadolu ve Balkanlardaki en şöhretli müridleri ise Hacı Bektaş-ı Veli ve Saltuk Baba/Sarı Saltuk olarak gösterilir (Köprülü, 1966, s. 37-45). Aslında Yunus Emre'yi de bu silsileye dahil ederek zikredersek pek de yanlış olmaz. Yunus Emre bir şiirinde;

Yunus'a Tapduk'dan oldu, hem Barak'dan Saltuk'a

Bu nasib çün cûş kıldı ben nice pinhân olam

diyerek tarikat silsilesindeki yerini göstermektedir. Bu beyitten anlaşılıyor ki Yunus'un Şeyhi Baba Tapduk, Barak Baba'nın halifesidir, Barak Baba da Baba Saltuk'un halifesidir (Gölpınarlı,1961, s.17).

Anadolu Selçuklu Devleti'nin yükseliş yıllarında, özellikle 13. yüzyılın başlarında, Muhyiddin Arabi, Sadreddin Konevi, Tirmizi, Mevlana Celaleddin-i Rumi gibi büyük din adamları, mutasavvıflar himaye ve saygı görmüş, Moğolların önünden kaçan Horasan erenleri soluğu Anadolu'da almaya başlamışlardı. Türkiye Selçukluların altın çağı olarak anılan Alaeddin Keykubad devri (1220-1237), devletin her açıdan en parlak devridir. Nitekim Eflaki'nin *Menakıbü'l-Arifin* adlı eserinde anlatılana göre Sultan Alaeddin Keykubad, Anadolu'da çeşitli şehirlere misafir olan Mevlana'nın babası Bahaeddin Veled Konya'ya geldiği zaman ona lâıyk bir karşılama yaparak kendisinin sarayında kalmasını ister. Ancak Bahaeddin Veled, her gittiği yerde medresede kalmaktadır. Sultan'ın teklifini reddeden Veled; "imamlara medrese, şeyhlere hanekâh, emirlere saray, tüccarlara han, başıboş gezenlere zaviye, gariblere kervansaray münasibdir" diyerek Sultan'ın teklifini kabul etmez (Eflaki, 1964, s.18-

34; Dede, 1990, s.17). Alaeddin Keykubad zamanında Anadolu sosyal ve ekonomik açıdan en müreffeh çağını yaşamıştır. Devletin iç ve dış siyasetinde, siyasi olduğu kadar ticari kaygılar da göz önünde tutulmuştur. Alaiye'nin fethi ve burada bir tersane açılması (1221), Kırım-Soğdak'a yapılan deniz seferi (1227), Ahlat'ın fethi ve Harzemlilerin hizmete alınması gibi askeri önlemler, Selçuklu Türkiyesinin siyasi birliği, düzeni için hayati idi. Ancak ticaret yollarının ve tüccarların güvenliği de bir o kadar önemlidir (Köymen, 2020, s.36-37). Yukarıda da belirtildiği gibi bu dönemde Sultan Veled'in tasavvur ettiği bütün ticari, sosyal ve dini yapılar ülkenin dört bir yanına yayılmıştı.

Uzak görüşlü bir sultan olan Keykubad, Moğol tehlikesine karşı sınır bölgelerinde de gerekli güvenlik tedbirlerini almış, sınır şehirleri ve kaleleri tahkim ettirmiş, Yassıçimen savaşında yendiği (1230) Celaleddin Harzemşah ile gelen Kıpçaklar ve Türkmen boylarını devlet hizmetine alıp, onlara yurtluklar tahsis etmişti. Moğollara karşı Eyyubîlerle ittifak kurma gereğini duyan Keykubad, esir ettiği Eyyubî komutanlarını serbest bıraktı. Melik Adil'in kızıyla evlenerek, ittifakı daha da güçlendirdi. Erzincan ve Kemah'ı alarak Mengücekli Beyliğini topraklarına kattı (1228). Böylece Moğollar'a karşı alınacak tedbirler tamamlanmış oluyordu. Keykubad, bir yandan Doğu Anadolu'daki tedbirleri artırırken, öte yandan Moğollarla anlaşma yapmak istiyordu. Bu sebeple Karakurum'daki Moğol hakanı Ögeday'a elçi gönderdi. Ögeday, Selçukluların kendine bağlanmasını barış için şart koşmaktaydı. Diplomatik yollarla Moğol tehlikesini en azından kendi zamanında Anadolu'dan uzak tutmayı başaran Alaeddin Keykubad, sonuç olarak iktisadi, siyasi ve coğrafi olarak Anadolu'nun bütünlüğünün sağlanması yolunda en büyük adımları atmış ve bunları büyük ölçüde başarmıştı. Alaeddin Keykubad'tan sonra o çapta büyük bir hükümdarın gelmemesi yüzünden, Selçuklu devletinin akıllara durgunluk veren medeniyeti ve refahı Moğol hâkimiyeti altında kaldı (Köymen, 2020, s.37).

Alaeddin Keykubad'ın, oğlu Gıyaseddin'in de muhtemelen parmağının olduğu zehirlenme sonucu ölümünden sonra ülkede karışıklık, düzensizlik ve sıkıntı hâkim oldu. II. Gıyaseddin Keyhüsrev, komutan ve devlet adamlarına kendi yanında yer almaları için davette bulundu. Şemseddin Altunaba, Taceddin Pervane, Cemaleddin Ferruh ve Sadeddin Köpek gibi devletin ileri gelenleri onun çağrısına uydular. 31 Mayıs 1237 tarihinde Sultan Gıyaseddin'i Konya'ya getirip tahta oturtular. Ancak II.Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında asıl güç veziri Saadeddin Köpek'te idi. Bu vezir türlü hilelerle büyük komutan ve devlet adamlarını öldürttü. Bunlar arasında II.Kılıç Arslan ve Keykubad devrinde üstün hizmetleri bulunan Altun-Apa, Emir Pervane ve

ünlü komutan Kemalettin Kâmyar ilk akla gelenlerdir. Harezmi beylerinden Kayı Han'ın katledilmesi ise tam bir felakete sonuçlanmıştır. Liderlerinin öldürülmesi üzerine Harezmi askerleri isyan ederek etrafa dağıldılar. (İbni Bibi, 2020, s.447-452) Harezmi beyleri Arapgir tarafından Fırat nehrini geçtiler, Doğu Anadolu'nun büyük bir kısmını tahrip ettiler. Siverek, Samsat, Urfa ve Suruç yörelerini yağmaladılar. Bir Türkmen beyinin idaresinde bulunan kalabalık Türkmen kitlesi de onlarla birleşti. Rivayete göre bu Türkmenler 70 bin kişi idi. İsyanın bastırılmamasını da bahane eden Sadeddin Köpek, iktidarını güçlendirmek için pek çok kişiyi ortadan kaldırıyordu. Sultan sıranın kendisine geleceği endişesiyle vezirine karşı tertip düzenledi. Nihayet 1239 yılında, bütün olayların sorumlusu olan Sadeddin Köpek'i ortadan kaldırttı. Celâleddin Karatay'ı vezirliğe getirdi. (Turan, 1971, s.408-412). Ancak bu değişiklik kötü gidişi durduramadığı gibi aksine Türkmenlerin merkezinde olduğu ve Harezmi Kıpçakların da katıldığı büyük bir isyanla; Babai hareketiyle yeni bir safhaya girdi. Ülkede bölünmeler, cepheleşmeler gittikçe artmaktaydı. Mükrimin Halil Yinanç bu dönemi anlatırken ümera ve devlet erkânını Anadolu'lular yani yerli unsur ve yabancılar olarak ikiye ayırır. Yabancı olarak dönmeleri ve Anadolu dışından, Acemden, Maveraünnehir ve Türkistan'dan sonradan gelenleri kasteder. Ona göre, dışarıdan gelen hoca ve şeyhler Anadolu'da nüfuz elde etmiş, talebe ve taraftar kazanmış, İran harsını tamim eden bu herifler Arapça ve Farsçayı "lisan-ı ehl-i cennet" diye göstermeye, Anadolu dilini yani Türkçeyi alçaltmaya ve aynı zamanda İran örfünü, ananatını yükselterek milli örfü, Anadolu töresini bozmaya çalıştılar (Yinanç, 2020, s.132).

Yukarıda bahsedilen Babai isyanlarına neden olarak pek çok gerekçe ileri sürülebilir. Faruk Sümer'in belirttiği gibi isyanın asıl sebebi ise Türkmenlerin, Selçuklu devletiyle yaşadıkları sıkıntılardır. Ona göre, Alaeddin Keykubad dönemi politikaları da dahil olmak üzere Selçuklular, Harzemliler ve Türkmenleri, sadece başları sıkıştıkları zaman hatırlamışlardır. Onların gerçek sıkıntılılarıyla ilgilenmemişler, kavimdaşlarına eskiden beri ehemmiyetlerine göre değer vermemişlerdir. Güneydoğu Anadolu'daki Türkmenlerin diğer bir talihsizliği de, Bizans uc bölgelerindeki boydaşları gibi akınlar yapamamaları, üstelik otlak sıkıntısı çekmeleri olmuştur. Hatta Türkmenlerin, Sultan Sencer dönemindeki Oğuzlar gibi devlet memurlarının baskılarına maruz kalmaları da muhtemeldir. Sultan'ın, devlet adamlarının büyük bir kısmının israf içinde yaşamaları, zevk ve eğlenceye düşkünlüğü Türkmenlerin tepkisini çekmekteydi. Nitekim Baba İshak bu Türkmenlere ve hatta Urfa'daki Harezmlilere gönderdiği müritleriyle, Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev'in, din ve ahlakın cevaz vermeyeceği bir hayat sürdürdüğünü

bildirerek, onlardan harekete geçmelerini istemişti. Türkmenlerin isyanının asıl sebebi bunlardı (Sümer, 1970, s.8).

Moğollar, bu süreç içerisinde olup bitenleri izlemekteydiler. Anadolu'yu işgal etmek için pek de aceleleri yoktu. Aslında henüz Alaeddin Keykubad gibi ulu bir sultan zamanında dahi Sivas'a kadar akınlarda bulunmuşlar, kendilerine karşı gelebilecek unsurlara gözdağı ve kalplerine korku vermişlerdi bile. Nitekim İbni Bibi'de yazılanlara göre Moğolların önünden kaçıp Selçukluların hizmetine giren dört bin kişilik bir Harezmi ordusu yediyüz Tatar süvarisi karşısında utanç verici bir yenilgi tatmıştı. Bu yenilginin nasıl olduğunu soranlara yaşlı bir kadın "Eğer bir Moğol'un külahını, binlerce Harezmi süvarinin arasına atsalar, hepsi darmadağın olur. Yüce Allah, Harezmlilerin kalbine Moğol korkusunu öyle salmış ki anlatılması imkan dahilinde değildir" cevabını vermişti (İbni Bibi, 2020, s.422).

1241 yılında Moğol tahtındaki Ögeday Han ölmüş, ülkeyi karısı yönetmekte olup, henüz Cengiz ailesinden bir han seçilememişti. Ünlü Moğol noyanı Baycu, uygun zamanın geldiğini düşünerek 1242 yılında Anadolu'ya yöneldi ve Erzurum ile çevresini tahrip etti. Ertesi yıl ise içlerinde Ermeni ve Gürcülerin de bulunduğu 30-40 bin kişilik orduyla batı istikametinde harekete geçti. Durumun vehâmetini anlayan II. Gıyaseddin Keyhüsrev iyi bir hazırlık yapmış, silahları mükemmel, Moğol ordusundan çok daha kalabalık 70 bin kişilik bir orduyu hazırlamıştı. Sivas'ın 80 km. kuzeydoğusundaki Köseadağ mevkiinde iki ordu saf tuttu. Tecrübeli kumandanlarının çoğunu Sadeddin Köpek komplosuyla kaybetmiş olan Selçuklu ordusu genç ve tecrübesiz komutanların yönetimindeydi. Nitekim onlar 20 bin kişilik hassa ordusunun Moğolları yenmeye yeter olduğuna Sultan'ı ikna ederek, bu orduyu ovaya indirip, şiddetli bir saldırıya geçirdiler. Sahte ricat taktiği uygulayan Moğollar bu orduyu ağır bir yenilgiye uğrattırırken ordunun geri kalanı savaşmaksızın ağırlıklarını bırakarak kaçıp dağıldılar. (1 veya 3 Temmuz 1243) Selçuklu Sultanı da maiyetiyle birlikte savaşın ilk gecesi kaçıp önce Tokat'a oradan da Amasya'ya sığındı. Moğollar asıl Selçuklu ordusunun henüz savaşa katılmadığını sanarak birkaç gün bekledi. Ancak onların ağırlıklarını bırakıp kaçtıkları anlaşılınca o güne kadar eşine rastlamadıkları kadar zengin bir ganimet elde ettiler. Moğollar savaştan sonra Sivas, Kayseri ve Erzincan tarafını tahrip edip halkı kılıçtan geçirdiler. Selçuklular yüklü miktarda armağan ve haraç vererek Moğollarla bir barış anlaşması yaptılar ve ardından Moğol tâbiyetine girmeyi kabul ettiler (Sümer, 2002, s.272-273). Selçuklulara bağlı olan Anadolu'daki beylikler ve Trabzon Rumları bağlarını kopardılar. Moğollar tahakkümlerini zaman geçtikçe daha da artırdılar. İstedikleri kişiyi Selçuklu

tahtına çıkarıyor veya birkaç kişiyi birden sultan ilan edebiliyorlardı. Artık Selçuklu sultanları adeta onların memuru gibi hareket etmeye başladılar. Bu nedenle daha ziyade nüfuzlu emirler, vezirler devlet yönetiminde asıl söz sahipleri oldular, Celaleddin Karatay veya Muiniddin Pervane gibi devlet adamları bir taraftan Moğolları idare etmeye çalışırken diğer yandan devleti ve halkı bir ölçüde rahatlatmaya çalışmaktaydılar. Ancak bu politikalar Selçuklu devletindeki genel bozulmayı ve İlhanlıların fiili işgallerini önlemeye yeterli olamayacaktır (Kaymaz, 2011, s.94). Ülkede dirlik-düzenlik bir daha sağlanamadığı gibi Moğollara ödenen ağır vergiler halkı ve devleti gittikçe daha da yoksullaştırmaktaydı. Nihayet İlhanlı hükümdarı Gazan Han'ın emriyle, III.Keykubad öldürüldü. Yerine II.Gıyaseddin Mesud getirildi. Bu kişi İlhanlılar'ın sıradan bir memurundan farksız değildi. Onun ölümünden sonra, Selçuklu sülalesi ortadan kalktı. Artık Türkiye toprakları doğrudan İlhanlı Devletine bağlandı (1308).

Sonuç

Alaeddin Keykubad'dan sonra merkezi idare siyasi açıdan tamamiyle bozulmaya başlamış, taht kavgaları, Türkmen isyanları, Moğol istilasları gibi yıkıcı hadiseler Anadolu'nun refah ve düzenini yok etmişti. Sosyal düzenin yokluğunu gören, karışıklıklardan bıkip ezilmiş olan halk, kendilerine bu dünyada nasip olmayan saadeti hiç olmazsa ahirette temin için, tekkelere, şeyhlere koşmaktan başka bir çare bulamıyordu. Mahalli, geçici hâkimiyetler oluşturmaya çalışan beyler de, halkın eğilimlerine benzer şekilde, şeyhlerin maddi ve manevi nüfuzundan faydalanmak için, her tarafta tekkeler, zaviyeler yaptırıyorlar ve onlara zengin vakıflar ayırıyorlardı (Köprülü, 1966, s.204). Özellikle Mevlevilik'in sultanlar ve yüksek zümreler arasındaki nüfuz ve gücü, otoriteyi tehdit ve tahkir edecek seviyelere dahi ulaşabilmekteydi. Örneğin İzzettin Keykavus Mevlana'ya mürit ve kul olmuştu. Eflaki'nin anlatımıyla Sultan, Mevlana hazretleri bana bir öğüt versin dediğinde Mevlana, "sana ne öğüt vereyim. Sana çobanlık emretmişler, sen kurtluk yapıyorsun. Sana bekçilik emretmişler, sen hırsızlık yapıyorsun. Tanrı seni sultan yaptı, sen şeytanın gözüyle hareket ediyorsun" (Taneri, 2021, s.12) deme cesaretini göstermekteydi. Yüksek zümre mutasavvıflarıyla halk mutasavvıfları arasında da gizli- açık bir çekişme olduğu gibi, bazı çevrelerde -günümüz araştırmalarında dahi- Ahi Evren, Hacı Bektaş, Sarı Saltuk, Yunus Emre gibi halk mutasavvıflarını küçük gören, batınlık ve cahillikle suçlayanlar vardı. Ancak Yunus Emre bir şiirinde adeta onlara nazire yapmaktadır (Gölpınarlı,1961, s.188):

Okursun tasrif kitab nice binâ vü irâb

Havf u recâ sende yok eyle kim bir Tatarsın

Selçuklu devletinin resmen ortadan kalktığı yıllar Yunus Emre'nin olgunluk dönemine denk gelmektedir. Moğol ve Selçuklu baskısından kurtulan uçdaki Türkmenler, gaza ve cihat aşkıyla Orta ve Batı Anadolu'da kendi beyliklerini kurmaya başlamışlardır. Babalar, dedeler, Abdalan-ı Rum, Bacıyan-ı Rum, Ahiler Osmanlı Devletinin doğup büyümesinde öncülük edeceklerdir. Onlara da öncülük eden, ilham olan, kalbi samimi bir iman ateşiyle tutuşan, gönüllere huzur veren, sade ve duru Türkçesiyle gelecek nesillere yol gösteren Bizim Yunus'tur.

KAYNAKÇA

- Dede, B. (1990). *Yunus Emre'nin Eserlerinin Tahlili*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Eflaki, A. (1964). *Ariflerin Menkıbeleri*. Tahsin Yazıcı (Çev.). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Erzi, A. (1950). Türkiye Kütüphanelerinden Notlar ve Vesikalar I. *Bellekten*, XIV (53), 85-105.
- Gölpınarlı, A. (1961). *Yunus Emre ve Tasavvuf*. İstanbul: Yükselen Matbaası.
- İbni Bibi. (2020). *El- Evâmirü'l- Alaiyye fi'l- Umuri'l- Alaiyye, Selçuknâme*. M.Öztürk (Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kafesoğlu, İ. (1984). *Harzemşahlar Devleti Tarihi*. 2.Baskı Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kaymaz, N. (2011). *Anadolu Selçuklularının İnhitatında İdari Mekanizmanın Rolü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Köprülü, M. F. (1966). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. 2.baskı. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Köymen, M. A. (2020). *Büyük Aleddin Keykubad ve Zamanı*. S. Koca, S. Tarifci (Haz.). İstanbul: Kronik.
- Ocak, A.Y. (1980). *XIII. Yüzyılda Anadolu'da Baba Resul (Babailer) İsyanı ve Anadolu'nun İslamlaşması Tarihindeki Yeri*. İstanbul: Dergah.
- Öztelli, C. (1997). *Yunus Emre, Yaşamı ve Bütün Şiirleri*. 5. Baskı. İstanbul: Özgür.
- Sümer, F. (1970). Anadolu'da Moğollar. *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, I,1-147

- Sümer, F. (2002). Köseadağ Savaşı. *İslam Ansiklopedisi*, 26, 272-273.
- Taneri, A. (2021). *Türkiye Selçukluların Kültür Hayatı (Menakübü'l- Arifin'in Değerlendirilmesi)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Tekindağ, Ş. (1966). Büyük Türk Mutasavvıfı Yunus Emre Hakkında Araştırmalar. *Bellekten*, XXX (117), 59-90.
- Turan, O. (1971). *Selçuklular Zamanında Türkiye*. 4.Baskı İstanbul: Boğaziçi.
- Yinanç, M. H. (2020). *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*. II.C. 2. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Summary

Who was Yunus Emre? Where was he born and when did he live? We do not have much information to give a definitive answer to these questions. On the top of it, there are some points of view that he is actually a fictional figure and his poems are written by somebody else. But, it's accepted as a fact that he has lived in 13th century during the Anatolian Seljuks era. Especially publishing of a chronology found on an old corpus in Bayezid Library by Adnan Erzi has ended the mentioned speculations. According to the chronology mentioned, Yunus Emre was born in 1238 and died in 1320 after living 82 years. The year 707 of the Hijri (1307-1308 in the Georgian Calendar) mentioned in a poem of Yunus Emre's *Risaletü'n-Nushiyye* is neither about Yunus Emre's birth date or the date he became a disciple of Taptuk Emre, but the writing date of the work. The date 707 is mentioned in a poem in *Risaletü'n-Nushiyye* written by Yunus Emre. Contrary to what is written in some works, this date is not related to Yunus Emre's birth year or his becoming a disciple of Taptuk Emre. The date of Hijri 707 marks the year when the writing of *Risaletü'n-Nushiyye* was completed. Accordingly, the date of Hijri 707 corresponds to the year 1307-8 in the Gregorian calendar. The period between the year of Yunus Emre's birth and the year he wrote his book containing religious advice draws attention as the period of stagnation and collapse of Seljuk Turkey.

As a matter of fact, one year after Yunus Emre's birth date, namely in 1239, Baba İshak gathered the Turkmens around Adıyaman and started a fire of rebellion. The sheikh named Baba İlyas, who came from Khorasan, formed a large army of disciples in Anatolia. Because of their devotion to Baba İlyas, this community was called Babaies. Baba İlyas sent his chief disciple, Baba Resul/Ishak was sent to Southeastern Anatolia to organize the Turkmens who were dissatisfied with the Seljuk rule. After Adıyaman and Maraş, the Turkmens spread the rebellion to

Amasya, Tokat and Sivas. However, Turkmens were massacred in Malya plains near Kırşehir. Father Isaac died on the battlefield in 1240. There was a Babai hunt for fugitive Turkmen. Babai sect in Anatolia was linked with Esoteric beliefs by the majority and regarded as a deviant belief by them. As a matter of fact, Yunus Emre was also believed to be in this heterodox environment. It's also said that he was related to Bektashi and Mevlevi sects. But, It's known that those sects were not established yet during the time of Yunus Emre. Those sects were established in at least the second half of the 15th century.

Khwarezm and Transoxiana were invaded by the Genghis Mongols in 1220. Many scholars (alim) and mystics from Turkistan, Iran, and Khwarezm immigrated to Anatolia since the Anatolian Seljuk State was getting stronger and becoming a center of attraction. There were many disciples of Ahmet Yesevi among these scholars. Seljuk Sultan Alaeddin Keykubad pursued a wise policy against the Mongols and took those taken refuges in Anatolia under the auspices of him. However, the Seljuk country faced a breakdown after his death. After the Babai revolt, the Mongols defeated the Seljuks in the Battle of Köseadağ. Prosperity and the regime collapsed in Anatolia. People could not find any other way to reach the happiness, that was not given in this world, but participated in the dervish lodges and followed sheiks to seek happiness in the hereafter at least. While the Seljuk statesmen and the upper class established close relations with the Mevlevi; on the other hand Bektashis, Ahis, and Abdals found supporters in the rural areas. At the time when the Anatolian Seljuk state was officially collapsed (1308), Yunus Emre was writing his epistle (*risale*) that advise the people. The maturity period of Yunus Emre coincides with the years when the Seljuk state officially disappeared. Turkmens, freed from the pressure of the Mongols and Seljuks, started to establish their principalities (*beyliks*). Assemblages such as Anatolian *erens* (saints), *Abdalan-ı Rum*, *Bacıyan-ı Rum*, *Ahis* would have been pioneers in the establishment and the growth of the Ottoman Empire. The inspiration for these pioneer groups is "Our Yunus", which will guide next generations with its plain and clear Turkish.